

Głowacki, Witold

Wacław Jan Strażewicz, znawca zielarstwa i farmakognosta (1889-1950)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 36/1, 145-158

1991

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Witold Włodzimierz Głowacki
(Poznań)

WACŁAW JAN STRAŻEWICZ, ZNAWCA ZIELARSTWA I FARMAKOGNOSTA (1889-1950)

Redaktor „Wiadomości Farmaceutycznych” mgr Franciszek Herod pod zwiedzeniu w sierpniu 1922 r. farmaceutycznego ośrodka wileńskiego tak m.in. opisał swe wrażenia: „Wdzięczne jest miasto i Kuratorium Szkolne prof. Muszyńskiemu za urządzenie wzorowego ogródka ziół aptekarskich, z którego korzystają nie tylko studenci, ale i młodzież szkolna szkół powszechnych i gimnazjalnych. Ogródek ten, pomieszczony na dawnym rumowisku, jest dziś ozdobą miasta (...) Ogródka pilnuje i objaśnień udziela wszystkim bardzo chętnie aptekarz, który niedawno, straciwszy wszystko w Rosji, wrócił do kraju. Dziś w ogródku tym, mimo trudnych warunków życiowych, czuje się szczęśliwym i zadowolonym”¹.

Tym przewodnikiem po ogródku był 33-letni Wacław Jan Strażewicz, który w Wilnie rozpoczynał swą naukową działalność. Zanim stadia jej przedstawię, podam na wstępie jego dotychczasowe koleje życia.

Urodzony 14 maja (2 maja wg st.stylu) 1889 r. na ziemi suwalskiej w Sakniewie pow. Sejny w rodzinie drobnych rolników Kazimierza i Bronisławy z Żytkowskich, początkowe nauki pobierał w 3-oddziałowej szkole rosyjskiej w Mereczu, a od 1904 r. w internacie polskim z tajnym kształceniem Heleny Szablowskiej w Wilnie. Tu wybrał swój zawód życiowy farmaceuty, przygotowując się do egzaminu na ucznia aptekarskiego. Egzamin ten złożył dwa lata później jako eksternista przy Okręgowym Kuratorium w Petersburgu. Po praktyce aptekarskiej w Rosji centralnej i na Syberii zdobył w 1910 r. tytuł pomocnika prowizora farmacji na Studium Farmaceutycznym Uniwersytetu w Tomsku. Trzy lata później uruchomił aptekę w osadzie Kupino guberni tomskiej, a po pięciu latach prowadził równocześnie drugą aptekę w uzdrowisku Czemał w Kraju Ałtajskim. W tym czasie uzupełniał swe wykształcenie w zakresie gimnazjalnym, zapoznając się równocześnie z bogatą florą azjatycką. W okresie Rewolucji Październikowej traktowany był raz jako przynależny do klasy posiadających, a raz jako chętny doradca biednej ludności w zakresie zdrowia. Po konfiskacie aptek prowadził w 1920 r. w Czemał - już jako specjalista-zielarz, wspólnie z późniejszym profesorem botaniki T.Lippmanem w Tartu (Dorpacie) - kurs dla instruktorów zielarskich, a następnie zajmował się organizacją zbioru ziół leczniczych w rejonie ałtajskim. W czasie kontrrewolucji na tym terenie był w

1 F. Herod: *Aptekarstwo w Wilnie*. „Wiadomości Farmaceutyczne” 1922 nr 17 s. 13-14.

1921 r. więziony, a po odzyskaniu wolności wrócił w roku następnym do Polski. Był już wtedy doskonałym znawcą roślin syberyjskich, zwłaszcza leczniczych i technicznych².

Kształtowanie się osobowości naukowca w Wilnie

Pierwsze lata pobytu w Wilnie Waclaw Strażewicz poświęcił przede wszystkim na zdobycie farmaceutycznego wykształcenia akademickiego pod okiem prof. Jana Muszyńskiego. Zapisał się na tamtejszy Oddział Farmaceutyczny Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu, zdobywając na początku studiów również maturę. Dyplom magistra farmacji z odznaczeniem otrzymał w marcu 1926 r.³, a ponieważ wybrał swą dalszą drogę na polu naukowym, uzupełnił dotychczasowe wykształcenie wyższe studiowaniem (w roku akad. 1926/27) IV roku farmacji na Uniwersytecie Warszawskim. Odtąd przygotowywał się do zdobycia stopni naukowych. Dnia 9 VI 1931 r. złożył na Uniwersytecie Wileńskim egzaminy doktorskie. Był pierwszym doktorem farmacji na tej uczelni, którego promował prof. J.Muszyński⁴. Habilitację jego natomiast z farmakognozji i uprawy roślin leczniczych Ministerstwo zatwierdziło 22 VIII 1933 r.⁵

Już w czasie studiów pełnił obowiązki asystenta, prowadzącego ćwiczenia z farmakognozji, a później adiunkta w Zakładzie Farmakognozji i Hodowli Roślin Lekarskich, który prowadził prof. J.Muszyński. Od samego początku studiów W.Strażewicz był też inspektorem Ogrodu Roślin Lekarskich, który powstał przy tym Zakładzie w 1923 r., kiedy Uniwersytet zdobył 1 ha gruntu w lesie Zakretowym obok gajówki⁶. W pierwszym okresie pracował też w muzeum botanicznym, zakładanym przy Pracowni Przyrodniczej. Kiedy w 1927 r. wrócił z Warszawy, kontynuował prace doświadczalne m.in. nad uprawą niektórych rzadkich w ogrodach polskich egzotycznych roślin leczniczych, jak cytwar

- 2 Archiwum Akademii Medycznej w Poznaniu (dalej Arch. AM), Dział kadr. Życiorys prof. W.Strażewicza z 23 VI 1949 r.; Ocena Komisji w składzie prof. prof. Adama Wodziczko, Jana Muszyńskiego i Konstantego Steckiego do wniosku o awans na profesora zwyczajnego: *Działalność naukowa i dydaktyczna prof.dr. Waclawa Jana Strażewicza. Maszynopis 1948 s. 10. Za dostarczenie mi tekstu tej oceny dziękuję serdecznie doc.dr Wandzie Dębskiej; E. Szyszko: Waclaw Jan Strażewicz 1889-1950. Warszawa 1962 s. 3-4; W. Dębska: Prof.dr hab. Waclaw Jan Strażewicz (1889-1950). „Herba Pol.” 1981 s. 285-187.*
- 3 Dodać należy, że parę miesięcy wcześniej (14 XI 1925 r.) poślubił w Wilnie Zofię Bagrańcewą, rozwódkę, z zawodu lekarkę. Państwo Strażewiczowie usynowili siostrzeńca profesora, Włodzimierza (ur. 5 I 1918 r.), który studia farmaceutyczne ukończył na Uniwersytecie Poznańskim w 1946 r. (Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu - dalej: Arch. UAM, sygn. 40 Wykaz profesorów 1919-1939).
- 4 *Pierwszy doktorat farmacji na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie.* „Wiad. Farm.” 1931 nr 28 s. 388-389. Tamże życiorys i spis prac z fotografią. Promocja doktorska odbyła się 24 VI 1931 r.; To samo: „Kronika Farmaceutyczna” 1931 nr 13 s. 154-155. Tytuł pracy doktorskiej: *Kozłek lekarski jako surowiec oraz jego przetwory.* Warszawa 1932 s. 88. Zwracam uwagę na to, że niekiedy sam Waclaw Strażewicz, a częściowo autorzy opracowań o nim datują fakt ten błędnie na rok później, podobnie jak habilitacja jego podawana jest z datą o rok późniejszą.
- 5 *Nowy docent farmakognozji.* „Wiad. Farm.” 1933 nr 38 s. 504. Praca habilitacyjna: *Kwasowość destylatów wodnych niektórych surowców leczniczych.* „Kron. Farm.” 1933 nr 12 s. 163-169, nr 13-14 s. 181-187, nr 15 s. 208-212.
- 6 W.J. Strażewicz: *Pięćdziesiąt lat istnienia Ogrodu Roślin Lekarskich przy Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (1923-1927).* „Wiad. Farm.” 1928 nr 42 s. 535-536.

turkiestański, lukrecja, naparstnica welnista, gorzknik kanadyjski, stroiczka i rumianek rzymski oraz nad selekcją najlepszych odmian naparstnicy purpurowej.

Jako docent Wacław Strażewicz prowadził wykłady nt. badań ważniejszych składników surowców leczniczych (1933-1937) oraz wykłady i ćwiczenia z chemii sądowej i toksykologicznej (1934-1937), a na Wydziale Rolnym wykłady z uprawy roślin leczniczych (lata akad. 1934/35 i 1935/36). Był też kierownikiem prac dyplomowych: farmaceutów z farmakognozji i rolników z uprawy roślin leczniczych⁷. Charakterystykę jego dał później prof. J. Muszyński w słowach: „Prof. Strażewicz należał do moich najzdolniejszych i najpracowitszych uczniów, z którym łączyło mnie kilkanaście lat zgodnej i owocnej pracy na Uniwersytecie Stefana Batorego”⁸.

W okresie wileńskim Wacław Strażewicz rozpoczął i rozwinął prace badawcze i publikacyjne. Jeszcze przed ukończeniem studiów zadziwił opracowaniem i ogłoszeniem drukiem dwóch popularnych podręczników o zbiorze i uprawie roślin leczniczych, których brak bardzo odczuwali wówczas zainteresowani zielarze. W czasopiśmie krajowych takich jak „Tygodnik Rolniczy”, „Rośliny Lecznicze i Przemysłowe”, „Kronika Farmaceutyczna”, „Farmacja Współczesna”, „Archiwum Chemii i Farmacji”, a szczególnie w „Wiadomościach Farmaceutycznych” i w „Wiadomościach Zielarskich”, a ponadto w periodykach zagranicznych („Pharmazeutische Zentralhalle”, „Bulletin de Chemie et de Pharmacie”) ogłosił ok. 45 prac i sprawozdań z badań farmakognostycznych i artykułów z zakresu różnych zagadnień zielarstwa, nie licząc 5 pozycji zwartych. Wśród nich najpoważniejszą była monografia soi, opracowana wspólnie z Janem Muszyńskim. Zainteresowanie swe Wacław Strażewicz rozciągał również na ważne surowce, szczególnie dla przemysłu spożywczego. Jako inspektor Ogrodu opracowywał też kolejne „Delectus seminum”⁹.

Na terenach północno-wschodnich rozwijał akcję popularyzacyjną i organizacyjną zielarstwa. Wygłaszał referaty, prowadził wykłady i ćwiczenia z zakresu farmakognozji na kursach prowizorskich, aktywnie działał w Akademickim Towarzystwie Farmaceutycznym „Lechia” i był członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Mało natomiast udzielał się w towarzystwach farmaceutycznych, raz bowiem tylko gościł na zebraniu stowarzyszenia właścicieli aptek, Oddziału Wileńskiego Polskiego Powszechnego Towarzystwa Farmaceutycznego, z referatem o kozłku lekarskim. W 1928 r. sekretarzował Sekcji Nauk Farmaceutycznych XIII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich, który odbywał się w Wilnie¹⁰.

Działalność jego była znana władzom centralnym i organizatorom krajowego ruchu zielarskiego. Przez Ministerstwo zapraszany był jako prelegent na kursy urządzone dla rolników, szkolił też instruktorki Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Warszawie. Na kolejny Zjazd Lekarzy i Przyrodników w Poznaniu w 1933 r. przygotował referat; podobnie jak na krajowym Zjeździe Polskiego Powszechnego Towarzystwa Farmaceutycznego dwa lata później w Katowicach przedstawił: „Przegląd ogólnych metod badania

7 *Kalendarz Farmaceutyczny* Franciszka Heroda 1934 s. 238, 1935 s. 342, 1936 s. 247, 250, 1937 s. 208, 211.

8 *Zgon prof. Wacława Strażewicza*. „Farm. Pol.” 1950 nr 8 s. 303.

9 E. Szyszko: dz.cyt. Wykaz opublikowanych prac prof. Strażewicza s. 9-14.

10 *Ocena Komisji...*, dz.cyt., s. 3-6; *Protokół Walnego zebrania członków Wileńskiego Oddziału PPTF*. „Wiad. Farm.” 1931 nr 8 s. 99; *XIII Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich w Wilnie*. „Kron. Farm.” 1928 nr 5 s. 96.

surowców leczniczych". Tuż przed wyjazdem na stałe do Poznania był jeszcze wykładownicą i prowadzącym ćwiczenia oraz kierownikiem przeszło dwumiesięcznego kursu zielarskiego w Wilnie, urządzonego staraniem Koła Wileńskiego Towarzystwa Oświaty Zawodowej¹¹.

Duży wkład wniósł Wacław Strażewicz do rozwijającego się ruchu zielarskiego. Już w 1926 r., a więc jeszcze przed doktoratem planował w Wilnie zorganizowanie społecznego towarzystwa, które zajęłoby się stworzeniem rynku zielarskiego i rozwinięciem korzystnego eksportu ziół z równoczesnym wstrzymaniem ich importu. Pomysł ten zbiegł się z podobną inicjatywą ośrodka stołecznego. Powstało wówczas pierwsze tego typu ogólnopolskie Towarzystwo Popierania Produkcji Roślin Leczniczych w Polsce. W. Strażewicz zaangażował się w jego prace rozwojowe, został członkiem Zarządu w 1928 r., przewodniczył mu w latach 1929-1930, a przede wszystkim redagował jego organ pn. „Rośliny Lecznicze i Przemysłowe” przez cały okres jego ukazywania się (1928-1930), ogłaszając również na jego łamach swoje spostrzeżenia i prace naukowe oraz rady praktyczne. Z ramienia Towarzystwa prowadził badania nad miętą pieprzową w 20 zakładach doświadczalnych i ogłosił ich wyniki. Podobnie konsultował, a następnie opracował materiały z ankiet o stanie zielarstwa krajowego w poszczególnych regionach¹². Gdy jednak na arenie państwowej zaczął ważniejszą rolę odgrywać Polski Komitet Zielarski, Wacław Strażewicz był przy jego zawiązywaniu w 1929 r., a następnie należał do jego czynnych członków w pracach naukowych, opracowując m.in. z Janem Muszyńskim szkice do prac doświadczalnych nad walerianą i miętą, samemu zaś podając szczegółową instrukcję dotyczącą uprawy mięty pieprzowej i analizując rozpisaną przez Polski Komitet Zielarski ankietę w sprawie wielkości zapotrzebowania całego kraju w 1933 r. na lecznicze surowce roślinne¹³.

Nic więc dziwnego, że za działalność swą Wacław Strażewicz zdobył uznanie nie tylko w regionie wileńskim, ale i w instytucjach ogólnokrajowych. Placówka, w której pracował - Ogród Roślin Lekarskich Uniwersytetu Wileńskiego - został na Targach Północnych i Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w Wilnie w 1928 r. nagrodzony srebrnym małym i dużym medalem za ekspozycję żywych roślin leczniczych i przemysłowych oraz za szerzenie ich upraw, a sam jego inspektor zdobył duży medal srebrny za opublikowane prace. Pięć lat później na podobnych Targach Ogród otrzymał złoty medal za badania naukowe nad wartością ziół leczniczych i za wprowadzenie nowych kultur, w szczególności soi¹⁴.

11 *Kurs zielarstwa przy Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet*. „Kron. Farm.” 1933 nr 13-14 s. 193-194; *XIV Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich*. Tamże nr 17-18 s. 239; W.J. Strażewicz: *Przegląd ogólnych metod badania surowców leczniczych*. „Wiad. Farm.” 1935 nr 20 s. 285-287; W. Stec: *Kurs Zielarski przy Oddziale Farmaceutycznym USB w Wilnie*. „Kron. Farm.” 1937 nr 21 s. 272-273. Protektorat nad kursem objął prof. J. Muszyński. Kurs trwał od 10 VII - 20 IX 1937 r. i obejmował 120 godzin wykładów i 306 godzin ćwiczeń i wycieczek.

12 K. Chojnacki, Z. Lisowski: *Pierwsza społeczna organizacja zielarstwa w Polsce lat międzywojennych (1926-1930)*. Cz. I-III. „Farmacja Polska” 1986 nr 7 s. 363-368, nr 8 s. 420-427, nr 11 s. 616-626.

13 Tamże, s. 622, 625; *Posiedzenie organizacyjne Sekcji Doświadczalno-Aklimatyzacyjnej Wydziału Naukowego Polskiego Komitetu Zielarskiego*. „Kron. Farm.” 1932 nr 3 s. 41; *Polski Komitet Zielarski*. Tamże, nr 5 s. 62.

14 *Kronika*. „Wiad. Farm.” 1928 nr 45 s. 581; J. Muszyński, W.J. Strażewicz: *Sprawozdanie z działalności Ogródu Roślin Lekarskich USB na rok akademicki 1928-29*. „Kron. Farm.” 1929 nr 15 s. 164; *Odnaczenie Ogródu Roślin Lekarskich w Wilnie*. „Wiad. Farm.” 1934 nr 6 s. 88.

Kręgi zawodowe również wyróżniały swego wysoce cenionego przedstawiciela trzykrotnie: na konkursie Redakcji „Wiadomości Farmaceutycznych” w 1927 i 1930 r. nagrodami za przedstawione prace naukowe, a w 1935 r. z Funduszu Nagrodowego im. Antoniego Manduka¹⁵.

Piętnastoletni wileński okres życia Władysława Strażewicza uformował jego osobowość naukową jako badacza, wychowawcę i popularyzatora nie tylko z zakresu farmakognozji, ale i jako dobrego znawcę problemów zielarstwa. Zainteresowania jego dotyczyły roślin leczniczych, ale w równym stopniu i roślin przemysłowych, które z uwagą obserwowały władze gospodarcze kraju. Osiągnięcia jego na terenie jednostek Uniwersytetu Wileńskiego nabrały rozgłosu krajowego i zdobyły mu miano rzetelnego i poważnego uczonego.

Staż zagraniczny i objęcie poznańskiej Katedry Farmakognostycznej

Skomplikowana i długa była droga doc. W. Strażewicza do kierownictwa katedry uniwersyteckiej w Poznaniu.

Kiedy 12 VI 1931 r. zmarł dotychczasowy poznański profesor farmakognozji Stanisław Biernacki¹⁶, Wacław Strażewicz w tym samym miesiącu zdobył dopiero w Wilnie doktorat¹⁷. Nie mógł więc wtenczas być brany pod uwagę jako następca na poznańskiej katedrze. Trudności w obsadzeniu osieroconej katedry trwały aż do 1937 r., a więc prawie 6 lat. Przyczyny tego były różne.

Tymczasem kierownictwo poznańskiej Katedry Farmakognozji powierzono przejściowo prof. Janowi Dobrowolskiemu, kierownikowi Katedry Botaniki i Uprawy Roślin Lekarskich, który też objął prowadzenie wykładów z farmakognozji i został egzaminatorem tego przedmiotu. Specjalna Komisja wyznaczona przez Radę Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego do sprawy obsadzenia Katedry Farmakognozji w składzie profesorów: Jana Grochmalickiego, Konstantego Hrynakowskiego, Antoniego Jakubskiego i Adama Wodziczki pod przewodnictwem ówczesnego dziekana Wydziału prof. J. Dobrowolskiego, uchwaliła 27 I 1932 r. rozpisać plebiscyt celem sporządzenia listy proponowanych kandydatów. Zwrócono się też do biochemika i fizjologa prof. Jakuba Parnasa, farmakologów prof. Włodzimierza Koskowskiego i prof. Jerzego Modrakowskiego oraz do dyrektora Funduszu Kultury Narodowej o wskazanie swoich kandydatów. Komisja wyraziła przy tym ciekawą koncepcję, aby farmakognozja połączona była z farmakologią (farmakodynamiką) w jednej Katedrze Farmakognozji i Farmakologii. Od tej uchwały votum separatum złożył członek Komisji Farmaceutycznej, doc. farmacji

- 15 Rozstrzygnięcie konkursu „Wiadomości Farmaceutycznych”. „Wiad. Farm.” 1928 nr 6 s. 91. Nagroda za pracę: *Wyniki hodowli mięty pieprzowej w Ogrodzie Roślin Lekarskich Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*. Tamże, nr 14-15 s. 169-177; *Rozstrzygnięcie IV konkursu „Wiadomości Farmaceutycznych”*. Tamże, 1930 nr 3 s. 38. Nagrodzona praca: *Widoki produkcji mentolu naturalnego w Polsce*. Tamże, nr 7 s. 91-95; *Wręczenie nagród z Fundacji im. ś.p. Antoniego Manduka*. „Farm. Współcz.” 1935 nr 3 s. 148. Nagroda za pracę: *Badania porównawcze niektórych gatunków i odmian kozłka lekarskiego na zawartość i jakość olejku*. „Archiwum Chemii i Farmacji” 1934 nr 2.
- 16 Obszerną monografię działalności prof. Stanisława Biernackiego wraz z wykazem jego prac naukowych opracował W. W. Głowacki: *Pierwsze poznańskie prace farmakognostyczne*. [W:] *Wkład lekarzy i farmaceutów wielkopolskich do rozwoju nauk medycznych*. Red. M. Stański. Warszawa 1975 s. 130-147. „Rocznik Akademii Medycznej w Poznaniu”. Supl. nr 2.
- 17 Promocja doktorska W. Strażewicza odbyła się 24 VI 1931 r. na Uniwersytecie Wileńskim.

stosowanej dr A.Jurkowski. Pomysł ten nie został jednak przyjęty. Zaproszenia zaś Rady Wydziałowej do objęcia w Poznaniu stanowiska profesora nie przyjął we wrześniu tego roku doc. farmakognozji Uniwersytetu Warszawskiego Antoni Ossowski, który - pozostając w stolicy - został tam zastępcą profesora, a w czerwcu 1935 r. profesorem.

W tej sytuacji 24 kwietnia 1933 r. Rada jednogłośnie uchwaliła wniosek o mianowaniu zastępcą profesora z dniem 1 września jednego z proponowanych w plebiscycie kandydatów - właśnie dr. Wacława Strażewicza z Wilna, znanego już w kraju autora prac naukowych. Po uzyskaniu przez niego habilitacji Komisja miała starać się o mianowanie go profesorem. (Trzeba tu todać, że habilitacja dr. Strażewicza została zatwierdzona przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego nieco później, bo 22 sierpnia tego roku.) Rada prosiła też dr. W.Strażewicza, aby przyjechał w końcu czerwca do Poznania i zapoznał się z miejscowymi stosunkami¹⁸. Równocześnie z wysłaniem wniosku zamieszczono jego zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Poznańskim w spisie zajęć na rok akad. 1933/34¹⁹. Jednakże Ministerstwo - w październiku 1933 r. - wniosku nie zatwierdziło, z nieznanych nam powodów.

Tymczasem już w czerwcu 1933 r. Zakład Farmakognozji w Poznaniu został przeniesiony z ówczesnego Coll. Medicum przy ul. Fredry 10 do Coll. Raciborskiego przy ul. Słowackiego 4/6, w którym pomieszczony został także Zakład Botaniki i Uprawy Roślin Lekarskich Oddziału Farmaceutycznego i Zakład Botaniki Ogólnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Zakład Farmakognozji zajął najpierw III piętro z dużym halleem i 7 pokojami (razem ok. 250 m²), przystosowanymi do celów dydaktyczno-naukowych pod koniec 1934 r., a w roku akad. 1935/36 przeniósł się na I piętro tego Collegium, obejmując 14 pokoi (ok. 400 m²) z własną salą wykładową i salą do ćwiczeń dla 50 studentów²⁰.

Wspomnieć tu jeszcze trzeba o obsadzie etatów asystenckich tego Zakładu. Od 1931 r. stanowili ją: Marianna Różycka-Dąbrowska, która po dwóch latach ustąpiła oraz Zofia Frydlewicz-Kalinowska i Józef Kołodziejski. Po zdobyciu przez Z.Kalinowską doktoratu w grudniu 1932 r. powierzono jej od roku akad. 1933/34 prowadzenie wykładów. Gdy opuściła Zakład, wykłady od roku akad. 1936/37 przejął doktoryzowany w 1936 r. J.Kołodziejski. Etat st.asystenta objęła w 1933 r. Anna Zygałłowicz, która po roku zrezygnowała, ustępując to stanowisko Marii Strzeleckiej²¹.

Wobec odmownej decyzji Ministerstwa zatwierdzenia doc. W.Strażewicza na kierownika katedry, Komisja poznańska zmuszona była znowu rozpisać ankietę w sprawie zgłaszania nowych kandydatów. Po dokonaniu formalności, związanych z nowymi przepisami w tej sprawie, ustalono 4 VI 1934 r. następującą listę kandydatów: prof. Jan Muszyński, doc.dr Witold Rawita-Witanowski z Krakowa i doc.dr W.Strażewicz. Jako czwarty kandydat brany był przez pewien czas pod uwagę dr med. i dr filoz. Henryk

18 W jednym, nie własnoręcznym zyciorysie Wacława Strażewicza bez daty (Arch. UAM, sygn. 103 e(6)) podano, że był on wykładowcą na Wydz. Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Wiadomości tej nie mogłem potwierdzić w spisach tego Wydziału w latach 1932-1937. Chodziło tu zapewne o Wydział Rolny Uniwersytetu Wileńskiego.

19 „Kalendarz Farmaceutyczny” 1934 s. 230.

20 B. Borkowski: *Katedra Farmakognozji Akademii Medycznej w Poznaniu. Rys jej historii*. Maszynopis 1957 s. 2-3.

21 „Kalendarz Farmaceutyczny” 1932 s. 223, 1933 s. 280, 1934 s. 230, 1935 s. 335, 1936 s. 241, 1937 s. 203.

Ruebenbauer. Wobec faktu stopniowego - od roku akad. 1933/34 - zwijania Oddziału Farmaceutycznego na Uniwersytecie Wileńskim²², poznańska Rada Wydziałowa postanowiła 19 XI 1934 r. zwrócić się do dyrektora tamtejszego Oddziału Farmaceutycznego prof. J. Muszyńskiego z zapytaniem, czy byłby skłonny przyjąć stanowisko profesora nadzwyczajnego w Poznaniu. Dopiero jednak 6 V 1935 r., po otrzymaniu jego życiorysu i bibliografii naukowej, oficjalnie zaproponowano mu powyższe stanowisko. Trzeba dodać, że w opiniach niektórych naukowców prof. Muszyński uchodził za najwybitniejszego wówczas farmakognostę polskiego. W razie jego nieprzybycia do Poznania, Komisja uchwaliła ponownie powierzyć zlecone wykłady i ćwiczenia w roku akad. 1935/36 doc. W. Strażewiczowi z możliwością powierzenia mu zastępstwa na katedrze²³. Kandydatura doc. W. Witanowskiego z Krakowa upadła, gdyż został on w 1935 r. mianowany tam profesorem nadzwyczajnym farmakognozji.

Rada Wydziałowa 20 I 1936 r. ponownie prosiła Ministerstwo o przyspieszenie nominacji prof. Muszyńskiego. Podobną prośbę wysłał też Okręg Poznański Polskiego Powszechnego Towarzystwa Farmaceutycznego.

Tymczasem Ministerstwo postanowiło 26 V 1936 r. cofnąć swe postanowienie o likwidacji studiów farmaceutycznych w Wilnie. Wobec tego prof. Muszyński zrezygnował z przyjazdu do Poznania i pozostał dalej na Uniwersytecie Wileńskim. Wówczas Komisja uchwaliła powołanie doc. W. Strażewicza na zastępcę profesora od roku akad. 1936/37, z tym, że w przyszłym roku nastąpić miałyby definitywne obsadzenie katedry zgodnie z przepisami ministerialnymi²⁴. Doc. Strażewicz jednak wyjechał jesienią na staż naukowy na Węgry i do Austrii, otrzymawszy stypendium Funduszu Kultury Narodowej.

Jednym z celów jego wyjazdu na Węgry było zapoznanie się z produkcją papyryki, jako surowca bogatego w witaminę C. W październiku był w Szegedzie, gdzie przez docenta farmakognozji na tamtejszym Uniwersytecie, dr. Tukatsa, mógł zawrzeć bliższy kontakt z dyrektorem Królewskiej Węgierskiej Stacji Doświadczalnej w Ujsszegedzie (Nowym Szegedzie), inż. Ernő Obermayerem, który z kolei ułatwił mu dotarcie do różnych przedsiębiorstw i zakładów, związanych z produkcją papyryki. Już w styczniu 1937 r. ukazał się na łamach „Wiadomości Farmaceutycznych” dłuższy artykuł poglądowy doc. Strażewicza na temat techniki, produkcji i obrotu handlowego papyryką na Węgrzech²⁵. Doc. Strażewicz nawiązał też łączność ze Stacją Doświadczalną Roślin Leczniczych w Budapeszcie. Poznawszy zasięg węgierskiej produkcji i rynku handlowego roślin leczniczych i przemysłowych, poświęcił i tym zagadnieniom osobną informację, zamieszczoną w „Wiadomościach Zielarskich”²⁶.

Z Węgier doc. W. Strażewicz udał się do Austrii, gdzie w Wiedniu przebywał u farmaceuty i lekarza, prof. Ryszarda Wasicky'ego, który stworzył tam szkołę „dynamicz-

22 Artykuły o zawieszeniu i reaktywowaniu Oddz. Farmaceutycznego w Wilnie zamieszczały: „Wiad. Farm.” 1933 s. 496-497, 512-513, 528, 1934 s. 250-251, 478, 1936 s. 75, 88, 95, 349, 512; „Kron. Farm.” 1933 nr 19 s. 289, nr 20 s. 302-303.

23 Arch. AM, Wydz. Farm., sygn. 2/77 Sprawa obsadzenia Katedry Farmacji po 1931 r.

24 Tamże. Protokoły posiedzeń Komisji Farmaceutycznej 1920-1936 s. 132, 140, 143, 162, 167, 171, 179, 180-181, 186, 188; Arch. UAM, sygn. 867 Kancelaria Oddz. Farmaceutycznego 1927-1939.

25 W.J. Strażewicz: *Węgierska produkcja papyryki*. „Wiad. Farm.” 1937 nr 2 s. 15-19, nr 3 s. 29-32, nr 4 s. 39-42.

26 Tenże: *Produkcja i obrót surowców leczniczo-przemysłowych na Węgrzech*. „Wiadomości Zielarskie” 1937 nr 4 i 6.

no-farmakognostyczną” i zdobył później międzynarodowy rozgłos jako farmakognosta. Staż naukowy doc. Strażewicza u tego właśnie uczonego zaaranżował niewątpliwie prof. Muszyński, który co najmniej od 1928 r., tj. od Kongresu Produkcji Roślin Leczniczych w Budapeszcie znał go osobiście, a w 1936 r. recenzował najnowszy dwutomowy jego podręcznik o badaniach farmakognostycznych²⁷. Tak więc u niego właśnie W.Strażewicz wglębiał się w mikroanalizę ilościową związków organicznych, występujących w roślinach leczniczych.

Pobyt W.Strażewicza za granicą trwał do połowy 1937 r., ale już w styczniu poznańska Rada Wydziałowa, chcąc definitywnie zdobyć go na katedrę u siebie, wysunęła jego kandydaturę na stanowisko profesora. Ministerstwo zatwierdziło wniosek 14 IX tegoż roku i profesor nadzwyczajny W.Strażewicz objął wreszcie od 1 X 1937 r. kierownictwo poznańskiej katedry²⁸.

Zakład tej katedry, jak już wzmiankowałem wyżej, posiadał wówczas dobre warunki lokalowe. Był też doskonale wyposażony w aparaturę i sprzęt laboratoryjny. Dysponował ponad 80 mikroskopami Leitz'a i Reicherta, okazowym zestawem surowców krajowych i egzotycznych, wzorcową kolekcją alkaloidów, glikozydów i olejków oraz szeregiem innych eksponatów dla celów dydaktycznych, jak również kompletem tablic morfologicznych i anatomicznych, wykonanych we własnym zakresie. Badania naukowe ułatwiał bogaty zestaw aparatury ze szlifami znormalizowanymi, kolumny do frakcjonowanej destylacji, aparaty próżniowe, komplet wyposażenia mikrochemicznego według Pregla, mikroaparat do oznaczania temperatury topnienia, termostaty, suszarki z termoregulacją i wiele innych przyrządów precyzyjnych. Biblioteka zakładowa liczyła razem z czasopismami ponad 2500 pozycji²⁹. Mimo to prof. Strażewicz w początkach 1939 r. postawił wniosek do Rady Wydziału o nadzwyczajną dotację na urządzenie pracowni farmakochemicznej oraz o rewizję, przywrócenie i ustabilizowanie dotacji zwyczajnej. Już rok wcześniej prosił o nowe etaty młodszego i starszego asystenta³⁰. W tym okresie jego współpracownikami byli: adiunkt dr Józef Kołodziejcki, st.asystent Maria Strzelecka oraz asystenci St. Warszawski, H.Norek i L. Wiśniewski, którzy rozpoczęli różną tematycznie pracę naukową.

We władzach Oddziału Farmaceutycznego prof. W.Strażewicz zajął stanowisko zastępcy dyrektora. Powierzono mu też kuratorstwo Koła Farmaceutów Studentów UP, w którego zebraniach brał nieraz udział³¹.

27 J. Muszyński: *Drugi Międzynarodowy Kongres Produkcji Roślin Leczniczych w Budapeszcie*. „Wiad. Farm.” 1928 nr 40 s. 521-523; Tenże: *Recenzja: R.Wasicky: Leitfaden für pharmakognostischen Untersuchungen im Unterricht und in der Praxis*. Tamże 1936 nr 20 s. 297; O prof. R.Wasicky'm: A.Adlung, G.Urdang: *Grundriss der Geschichte der deutschen Pharmazie*. Berlin 1935 s. 310; E.Kremers, G.Urdang: *History of Pharmacy*. Ed. 4. Philadelphia-Toronto 1976 s. 492. Trzeba tu dodać, że w żyłach R.Wasicky'ego płynęła krew słowiańska. W późniejszych latach wyemigrował on do Brazylii i w 1959 r. został profesorem Uniwersytetu Santa Maria i dyrektorem Instytutu Badań Biomedycznych.

28 Arch. UAM, sygn. 103 e(60).

29 B. Borkowski: *Katedra Farmakognozi...*, s. 3-4.

30 Arch. UAM, sygn. 876 Kancelaria Oddz. Farmaceutycznego 1927-1939. Notatki z 4 VII 1938 r. i 6 III 1939 r.

31 *Koło Farmaceutów Studentów Uniwersytetu Poznańskiego*. „Wiad. Farm.” 1939 nr 14 s. 200.

W tym dwuletnim okresie poznańskim zaczął prof. Strażewicz z dużym zapałem udzielać się w towarzystwach naukowych i farmaceutyczno-zawodowych. W 1938 r. został wybrany prezesem Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego, wciągając do jego zarządu dwoje swoich współpracowników uniwersyteckich³².

Szczególnie często bywał na miesięcznych zebraniach Oddziału Poznańskiego Polskiego Powszechnego Towarzystwa Farmaceutycznego, które jeszcze we wrześniu na wiadomość o jego nominacji na kierownika poznańskiej katedry wysłało do niego do Wilna depeszę gratulacyjną. Na zebraniach tych wygłosił też m.in. referat o jakości liści naparstnicy purpurowej w hurtowniach i aptekach, wysuwał nowe projekty działania organizacji farmaceutycznych i dyskutował nad zagadnieniami uniwersyteckimi. Popierając usiłowania miejscowe, aby uniwersytecki Oddział Farmaceutyczny przekształcić w Wydział, prof. W. Strażewicz stwierdził jednak, że najpierw trzeba założyć na nim własną pracownię chemii organicznej. Razem z prof. Adamem Jurkowskim podsuwał myśl zorganizowania kursu doszkalającego dla praktyków. Wyrażał też swe zdanie w sprawie zwiększenia naboru na studia farmaceutyczne oraz z aprobatą zebranych zaproponował otwarcie w Poznaniu Oddziału Ziem Zachodnich Towarzystwa Przyjaciół Wydziałów i Oddziałów Farmaceutycznych przy Uniwersytetach w Polsce. Utworzony Komitet Organizacyjny miał powołać Zarząd Oddziału, w którego skład weszłoby - prócz przedstawicieli nauki - po dwóch członków z Zarządu Polskiego Powszechnego Towarzystwa Farmaceutycznego, Związku Właścicieli Aptek stoł.m. Poznania i Oddziału Poznańskiego Związku Zawodowego Farmaceutów Pracowników. W tym wypadku projektodawca liczył na wsparcie finansowe sfer zawodowych dla farmacji uniwersyteckiej³³.

Na forum Związku Zawodowego Farmaceutów Pracowników prof. Strażewicz zwracał uwagę na sprawy ogólnofarmaceutyczne; np. po referacie mgr. Romualda Wasilewskiego o Państwowym Zakładzie Higieny jako terenie pracy dla farmaceutów stwierdził, że istniejący przy tej instytucji dział farmakognostyczny nie funkcjonuje prawidłowo i z tego powodu kontrola rynkowych surowców roślinnych jest niedostateczna. Był zdania, że stanowiska w tym dziale winni zajmować również farmaceutyci, którzy ze względu na swe szerokie wykształcenie mogliby spełniać ważną rolę w innych działach, np. chemicznym. Z przykrością też skonstatował, że udział farmaceutów w pracach zielarskich jest minimalny, choć powinni oni mieć głos decydujący np. w sprawach normalizacji surowców roślinnych³⁴.

Właśnie w tym zakresie sam prof. W. Strażewicz był już wysoko cenionym specjalistą i kiedy w lutym 1939 r. Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych zwołało na terenie Polskiego Komitetu Zielarskiego zebranie dyskusyjne, do wygłoszenia referatu zapoznawczego o podstawach standaryzacji przyjętych zagranicą zaproszony został właśnie prof. Strażewicz³⁵.

Tak więc nie od razu prof. W. Strażewicz zajął wakującą katedrę poznańską. Z początku nie był jeszcze do jej prowadzenia przygotowany. Później nie został zatwierdzony przez Ministerstwo na zastępczego jej kierownika, a następnie musiał ustąpić w kandydowaniu swemu nauczycielowi wileńskiemu. Dopiero gdy ta ostatnia kandydatura

32 Arch. UAM, sygn. 884 Wydz. Matem.-Przyrodniczy.

33 *PPTF Okręg Poznański*. „Wiad. Farm.” 1937 nr 42 s. 573, 1938 nr 50 s. 747, 1939 nr 3 s. 38-39, nr 8 s. 108-110, nr 14 s. 199-200, nr 28 s. 423.

34 *Z Oddziału Poznańskiego [ZZFP]*. „Kron. Farm.” 1939 nr 13 s. 198-199.

35 *Z Polskiego Komitetu Zielarskiego*. Tamże nr 5 s. 67; „Farmacja Współczesna” 1939 nr 1 s. 47.

została wycofana, przyjechał do Poznania w 1937 r. już jako profesor farmakognozji. Niedawne studia zagraniczne nie tylko poszerzyły jego wiedzę z zakresu zielarstwa, ale pozwoliły mu pogłębić znajomość analizy chemicznej fitozwiązków roślin leczniczych. Nie mając w Poznaniu możliwości bezpośredniego korzystania z ogrodu roślin leczniczych, który prowadzony był przy innej katedrze, dążył on aż do wybuchu II wojny światowej do rozbudowania pracowni właśnie w tym kierunku. Nie zaniedbywał przy tym łączności z specjalistycznymi towarzyszami-tak miejscowymi, jak i centralnymi.

Intensywna działalność po II wojnie światowej

Lata II wojny światowej prof. Strażewicz spędził w Santoce pod Wilnem, gdzie prowadząc swe dotychczasowe duże gospodarstwo rolne uprawiał także rośliny lecznicze, które zbierał w wileńskiej Spółdzielni „Sodyba”. Nie ograniczał się zresztą tylko do tych czynności, przeprowadzał bowiem w dalszym ciągu obserwacje naukowe nad aklimatyzacją i hodowlą szeregu roślin. Po wojnie przywiózł ze sobą do Poznania nasiona i sadzonki wyselekcjonowanych wówczas przez siebie cennych ich odmian³⁶. Po uwięzieniu w Wilnie (grudzień 1944 - luty 1945 r.) już pod koniec maja przybył do Poznania. Został tu swój przedwojenny Zakład kompletnie zniszczony. Budynek Coll. Raciborskiego w działaniach wysobadających miasto został w 80% zburzony i nie nadawał się już do odbudowy. Ze zgliszcz wydostano jedynie stół laboratoryjny, szkielet prasy hydraulicznej i uszkodzony autoklaw. Część sprzętu przedwojennego, mocno zdekompletowanego, jak mikroskopy bez optyki, fragmenty laboratorium mikrochemicznego i zepsuty mikrotom, wróciła z Kórnik, dokąd została wywieziona przez okupanta. Z pomocą dotacji, szczególnie Poznańskiej Izby Aptekarskiej, nowe pomieszczenie Zakładu zostało na tyle przygotowane, że w jesieni 1945 r. mogły rozpocząć się w małych grupkach ćwiczenia mikroskopowe z farmakognozji. Wcześniej już, bo w lipcu, rozpoczęły się wykłady.

Cóż to było jednak za lokum! Stanowiły go tylko 2 zimne pokoje na parterze Coll. Chemicum, odstąpione przez Zakład Farmacji Stosowanej, o powierzchni 70 m², wykorzystane na laboratorium oraz na pokój asystencki wraz z sekretariatem. Dopiero pod koniec 1947 r. Zakład otrzymał po Kole Farmaceutów trzeci pokój jako gabinet profesora z biblioteką (25 m²) oraz małą zmywalnią. Ćwiczenia były prowadzone w sali Zakładu Farmacji Stosowanej na I piętrze, a wykłady w sali Zakładu Chemii Farmaceutycznej na II piętrze. Wielokrotne prośby i wnioski prof. Strażewicza, raz nawet (7 V 1946 r.) z zagrożeniem zawieszenia czynności Zakładu, popierane przez Komisję Farmaceutyczną i Radę Wydziałową, skierowywane do Senatu i jego Komisji Lokalowej, nie

36 F. Adamanis: *Wacław Jan Strażewicz*. „Sprawozdanie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 1955 nr 1 s. 208-212; M. Dobrzyńska-Turowska: *Farmacja i zielarstwo wileńskie w moich wspomnieniach*. „Farm. Pol.” 1988 nr 6 s. 352.

odnosiły niestety żadnego skutku i stan pomieszczenia Zakładu nie zmienił się za życia profesora³⁷

Wyposażenie Zakładu powoli się powiększało. Pod koniec roku akad. 1945/46 posiadał on 19 mikroskopów do ćwiczeń, refraktometr, kamerę fotograficzną do zdjęć mikroskopowych, analizator-polarymetr do mikroskopu, przyrząd do mikrosublimeracji oraz inne uszkodzone aparaty i drobniejsze przyrządy. Licząc się jednak z powiększeniem Zakładu, już w grudniu 1946 r. profesor zapotrzebowywał większe fundusze w Komisji Odbudowy Nauki Polskiej Centralnego Urzędu Planowania na zakup sprzętu laboratoryjnego, biblioteki i urządzenia pracowni mikrochemicznej, fitochemicznej i farmakodynamicznej³⁸. Ponieważ pod koniec następnego roku Zakład Farmakognozji posiadał 24 mikroskopy na 270 ćwiczących studentów, profesor wstawił ponownie do preliminarza wydatków na 1948 r. sumy na lepsze wyposażenie Zakładu³⁹.

Prócz prowadzenia wykładów i ćwiczeń dla II i III roku studentów farmacji⁴⁰ W. Strażewicz wykładał ponadto dla III roku Postępy naukowe farmakognozji oraz od roku akad. 1945/46 Propedeutykę farmacji dla studentów I roku. W prowadzeniu zaś ćwiczeń z badania sproszkowanych surowców zastąpiła go w 1949 r. dr F. Biełoząbska. W obowiązującym programie studiów farmaceutycznych profesor planował jeszcze w maju 1950 r. podwyższyć ilość godzin wykładów z farmakognozji z 120 na 150, a ćwiczeń z 240 na 270⁴¹.

Na współpracowników profesora zgłaszali się bardzo chętnie dawni i nowi kandydaci. Początkowo przystąpił do pracy, jako st. asystent, mgr Henryk Norek, a jako adiunkt - dawny asystent Zakładu mgr Jan Pluta, który jednak już w jesieni 1945 r. powołany został do służby wojskowej. Zgłosił się też przedwojenny adiunkt dr Józef Kołodziejwski oraz mgr Henryk Młodecki, z początku jako wolontariusz. W roku akad. 1945/46 w

- 37 Arch. UAM, sygn. 85/28 Sprawy Oddz. Farmaceutycznego 1945-1951; Tamże, sygn. 354/32 Preliminarz budżetowy Wydz. Farmaceutycznego na 1948-1949; W. Strażewicz: *Zakład Farmakognozji (1945-1949)*. Maszynopis 1949 s. 1; B. Borkowski: *Katedra Farmakognozji...* s. 4-5; Tenże: *Kronika Zakładu Farmakognozji Akademii Medycznej w Poznaniu 1950-1957*. Maszynopis 1957 s. 2-3; W. W. Głowacki: *Farmacja uniwersytecka w odbudowie po drugiej wojnie światowej (1945-1949)* [W:] *Dzieje Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu i Akademii Medycznej w Poznaniu 1919-1989*. Red. W. W. Głowacki (w druku). Podrozdział: *Uruchomienie jednostek organizacyjnych.*
- 38 Arch. UAM, sygn. 85/28 Sprawy Oddz. Farmaceutycznego 1945-1951. Prof. Strażewicz zapotrzebował 11 XII 1946 r.: 1) Przyrządy naukowe optyczne, elektryczne i mechaniczne 63 720.- zł, 2) Sprzęt laboratoryjny (kompletne laboratorium mikrochemiczne, fitochemiczne i farmakodynamiczne) 18 700.- zł, 3) Bibliotekę ca 3000 tomów podręczników, czasopism i prac naukowych 38 000.- zł, 4) Urządzenie pracowni (pomoce naukowe, zbiory surowców farmakognostycznych, stoły laboratoryjne i inne meble) 34 620.- zł. Razem 158 540.- zł.
- 39 Tamże, sygn. 354/5 Preliminarz budżetowy Oddz. Farmaceutycznego na 1948 r. Przewidywane były następujące wydatki: 1) Na pomoce naukowe do wykładów, odczynniki chemiczne, surowce i preparaty 28 000.- zł, 2) Na bibliotekę 60 000.- zł, 3) Na urządzenie pracowni (10 mikroskopów) 800 000.- zł, 4) Na pracownię mikroskopową farmakognostyczną, pracownię surowców sproszkowanych i pracownię badania dobroci surowców 48 000.- zł. Razem 936 000.- zł.
- 40 Tamże, sygn. 85/28 Sprawy Oddz. Farmaceutycznego 1945-1951. W maju 1947 r. Ministerstwo celem poszerzenia znajomości leków roślinnych u lekarzy miało zamiar wprowadzić do programu studiów lekarskich wykłady i demonstracje z farmakognozji.
- 41 Arch. AM, sygn. 15/85 Protokoły Rady Wydz. Farmaceutycznego 1947-1950.

dydaktyce Zakładu brała już udział dr Florentyna Kudrzycka-Biełoszabska. Lista pracowników naukowych Zakładu w dalszych latach powiększała się⁴²: Jan Pluta (adiunkt do jesieni 1945 r.), dr Józef Kołodziejski (adiunkt do VI 1948 r.), dr Florentyna Kudrzycka-Biełoszabska (adiunkt 1 X 1945 r.), Henryk Norek (st.asyst. do IX 1946 r.), Henryk Młodecki (wolont. 1945, asyst. 1 X 1945 r. do 1947 r.), Maria Dobrzyńska-Turowska (wolont. 1 X 1946 r. do 1948 r.), Ewaryst Pawełczyk (asyst. 1 VI 1948 r., st.asyst. 1 X 1949 r.), Wanda Smarzyńska, Mieczysław Grabiec i Henryk Broda (asystenci 1 X 1949 r., dwaj ostatni na pół etatu), Bożena Grabowska-Pasich (st.asyst. 1 I 1950 r.), Tadeusz Wrociński i Marian Olszak (asystenci 1 I 1950 r. na pół etatu).

Przy boku prof. Strażewicza skupiło się także duże grono młodych ludzi często spoza Zakładu, chętnych do pracy naukowej, rozwijającej się w Zakładzie coraz lepiej od 1947 r. Bazą doświadczalną dla rozwoju pracy naukowej stały się nowo utworzone zakłady Instytutu Naukowego Leczniczych Surowców Roślinnych. Pracę habilitacyjną pod kierunkiem profesora wykonała dr F.Biełoszabska; po jego śmierci przewód habilitacyjny przeprowadzony został na Uniwersytecie Warszawskim⁴³. Ponadto 12 magistrów farmacji rozpoczęło prace doktorskie pod promotorstwem profesora; połowa z nich zdążyła zakończyć je i zdobyć stopień doktora jeszcze za życia profesora (jeden w 1949 r., a pięciu w pierwszej połowie 1950 r.), pozostali zaś nieco później⁴⁴: Karol Chobot (30 VI 1949 r.), Alfred Reysner (31 III 1950 r.), Władysław Kasiński i Ewaryst Pawełczyk (20 VI 1950 r.), Klemens Barczyński i Witold Manikowski (23 VI 1950 r.).

Dalsi doktoranci, którzy zaczęli prace za życia profesora, ale ukończyli je dopiero po jego śmierci:

Jerzy Luba i Henryk Młodecki (11 XII 1950 r.), Maria Dobrzyńska-Turowska (15 VI 1951 r.), Mieczysław Grabiec i Bożena Grabowska-Pasich (5 XII 1951 r.), Henryk Broda (6 XII 1951 r.). Tytuły wszystkich prac - H.Ludwicki: *Prace habilitacyjne, doktorskie i magisterskie w zakresie nauk farmaceutycznych lata 1945-1968*. Warszawa 1971 s. 44 poz. 37, s. 175-176 poz. 2, 6, 8, 11, 19, 20, 28, 35, 40, 43, 51.

Trzy prace dyplomowe wykonały u profesora studentki Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego. Były to: K.Niwicka, H.Bayer i W.Jeśmian⁴⁵.

Kiedy w jesieni 1947 r. została w Zakładzie Farmakognozji uruchomiona pracownia chemiczna, zaprowadzono ćwiczenia dydaktyczne z badania dobroci surowców roślinnych pod kierownictwem dr. Biełoszabskiej. Był to w Polsce nowy typ szkolenia farmakognostycznego. Pracownia ta umożliwiała kwalifikację surowców krajowych, eksportowanych przez firmy zielarskie i farmaceutyczne. Działalność w tym zakresie Zakład pod kierownictwem prof. Strażewicza wykonywał już dorywczo od 1945 r., a powstałe pracownie wspomnianego już Instytutu przejęły ją całkowicie dopiero w 1949 r.

42 Oto lista współpracowników prof. Strażewicza w Zakładzie Farmakognozji za jego życia (do 5 VIII 1950 r.) (B.Borkowski: *Kronika Zakładu Farmakognozji...*, s. 5):

43 Tytuł pracy habilitacyjnej dr F.Biełoszabskiej brzmiał: *Zawartość olejku i azulenu w *Achillea millefolium* L.*

44 Zestawienie doktorantów prof. Strażewicza, których prace zostały zakończone za jego życia (B.Borkowski: *Katedra Farmakognozji...*, s. 6a):

45 Arch. UAM, sygn. 85/25 Sprawy Oddz. Farmaceutycznego 1945-1951. Sprawozd. za rok akad. 1946/47.

W ramach Zakładu prof. Strażewicza czynne też było laboratorium analityczne Podkomisji Farmakognostycznej Farmakopei Polskiej, które prowadziła również dr F. Biełoszabska, finansowane z oddzielnych funduszków⁴⁶.

Prof. Strażewicz brał aktywny udział w pracach władz Uniwersytetu i jego jednostek administracyjnych. Był zastępcą dyrektora Oddziału Farmaceutycznego, a od 1 X 1947 r., kiedy powstał Wydział, piastował godność prodziekana. Był również członkiem Senatu Akademii Medycznej. Po prof. Dobrowolskim przejął 16 V 1947 r. kuratorstwo nad Kołem Farmaceutów Studentów. Był delegatem do uniwersyteckiej Komisji Planowania, a wspólnie z prof. F. Adamaniszem tworzył w 1949 r. Komisję d/s realizowania zaprojektowanego gmachu dla Wydziału Farmaceutycznego.

Rada tego nowego Wydziału uniwersyteckiego rozpoczęła w 1947 r. starania o nadanie prof. Strażewiczowi tytułu profesora zwyczajnego. Wybrano wówczas Komisję do zaopiniowania jego działalności naukowej w składzie: prof. J. Muszyński z Wilna oraz prof. Adam Wodziczko i prof. Konstanty Stecki z Uniwersytetu Poznańskiego. Wniosek jej został przez Radę przyjęty 28 VI 1948 r. Ponownie Rada Wydziału Farmaceutycznego już Akademii Medycznej wystąpiła z wnioskiem o awans profesorski Wacława Strażewicza w styczniu 1950 r. W tym wypadku Komisję do opracowania wniosku tworzyli: prof. R. Ludwiczak, prof. F. Adamanis i prof. J. Dobrowolski. Sprawy tej jednak Ministerstwo nie zdążyło załatwić przed śmiercią profesora⁴⁷.

Rozległą działalność rozwijał prof. Strażewicz poza uczelnią. Poznańskiej „Spółdzielni Farmaceutycznej” doradzał w sprawie potrzebnego dla lecznictwa asortymentu ziół oraz ich produkcji, przygotowywanej na plantacjach Strykowa i Sapowic. Szczególne zasługi położył jako inicjator i organizator jedynego w Polsce Instytutu Naukowego Leczniczych Surowców Roślinnych w Poznaniu (dzisiejszy Instytut Roślin i Przetworów Zielarskich).

Pracę organizacyjno-naukową przeniósł prof. Strażewicz także na inne ośrodki. W Warszawie brał udział w Komisjach d/s obsadzenia Katedry Farmakognozji i Katedry Nauki o Środkach Spożywczych. W jesieni 1948 r. rozpoczął wykład na Akademii Rolniczej we Wrocławiu na kierunku ogrodniczym nt. uprawy roślin, kontynuowany przez dr Marię Turowską z Poznania⁴⁸. A kiedy ośrodek gdański zwrócił się dwa lata wcześniej o pomoc w organizowaniu Wydziału Farmaceutycznego na tamtejszej Akademii Lekarskiej, Komisja poznańskiego Oddziału wydelegowała do tej akcji najbardziej ze swego grona kompetentnego prof. Strażewicza. Gdański Wydział Farmaceutyczny został oficjalnie otwarty 4 maja 1947 r. W przemówieniu wstępnym rektora od roku istniejącej Akademii Lekarskiej (później: Medycznej) prof. E. Grzegorzewskiego znalazły się słowa podziękowań dla prof. Strażewicza, „który nie szczędząc sił udzielał swej cennej i wytrawnej pomocy, stojąc na czele Komitetu Organizacyjnego Wydziału”. Tytuł wygłoszonego wówczas wykładu inauguracyjnego prof. Strażewicza brzmiał: „Liść naparstnicy w świetle najnowszych badań naukowych”⁴⁹. Prowadził on też w Gdańsku pierwsze

46 B. Borkowski: *Katedra Farmakognozji...*, s. 6.

47 Arch. AM, sygn. 15/85 Protokoły Komisji Farmaceutycznej 1945-1947 i Rady Wydz. Farmaceutycznego 1947-1950.

48 Arch. UAM, sygn. 85/28 Sprawy Oddz. Farmaceutycznego 1945-1951.

49 *Inauguracja Wydz. Farmaceutycznego Akademii Lekarskiej w Gdańsku*. „Farm. Pol.” 1947 nr 5 s. 186-190; *Wykład inauguracyjny*. Tamże, nr 7-8 s. 275-280.

wykłady z farmakognozji, a w roku następnym rekomendował swego poznańskiego adiunkta dr. Józefa Kołodziejskiego na kierownika katedry.

W okresie powojennym prof. Strażewicz czynny był w wielu towarzystwach i komisjach naukowych. Wchodził w skład pierwszego Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, powstałego w 1947 r., a w jego Oddziale Poznańskim rozpoczął naukowe zebrania swoim referatem. Na Zjeździe Aptekarstwa Ziemi Zachodnich w 1946 r. w Poznaniu przedstawił swoje uwagi nt. „Farmaceuci a zagadnienia zielarskie w dobie obecnej”. Udzielał się też w Polskim Towarzystwie Zielarskim i wykładał na jego kursach szkoleniowych, brał udział w pracach Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Polskiego Towarzystwa Chemicznego. W 1947 r. powołany został na członka Komisji Farmaceutycznej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a w roku następnym - Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Od 1949 r. przewodniczył Podkomisji Farmakognostycznej w Komisji Farmakopei Polskiej oraz Podkomisji Farmaceutycznej I Kongresu Nauki Polskiej. Powołany też został na członka Zespołu Farmaceutycznego Państwowej Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia⁵⁰.

Naczelna Izba Aptekarska nagrodziła go w 1949 r. za prace farmakognostyczne związane z praktyką farmaceutyczną, a władze państwowe odznaczyły go Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski⁵¹.

Zmarły 5 sierpnia 1950 r. w Drewnicy pod Gdańskiem w czasie urlopu wypoczynkowego prof. Wacław Jan Strażewicz⁵² tak w okresie międzywojennym w Wilnie, jak też w Poznaniu po II wojnie światowej prowadził niezmiernie żywą działalność badawczą i organizacyjno-naukową. W ostatnich latach życia jako doskonały farmakognosta i twórca nowoczesnego zielarstwa wykorzystywany był na terenie całego kraju i w pracach instytucji centralnych. Należał do galerii uczonych polskich, którzy należycie i godnie reprezentowali swój specjalistyczny dział wiedzy przyrodniczej. Dodać jeszcze trzeba, że był on wzorem do naszkicowania postaci naukowca w powieści Wojciecha Żukrowskiego pt. *Mądre zioła*. Rzadko zdarza się, aby twórczość literacka sięgała do tematyki z tego zakresu nauki.

Artykuł wpłynął do Redakcji we wrześniu 1990 r.

50 *Życiorys ś.p. dra Wacława Jana Strażewicza*. „Acta Poloniae Pharmaceutica” 1950 nr 3-4 s. 236-240; L.Krówczyński: *Nauczanie farmacji*. [W:] *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918-1978*. Red. Z.Jerzmanowska, B.Kuźnicka. Wrocław 1986 s. 222; H.Ludwicki: *Działalność naukowa, organizacyjna i wydawnicza Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego*. Tamże, s. 234, 241.

51 *Przyznanie nagród NIA*. „Farm. Pol.” 1950 nr 7 s. 287-288; *Zaszczytne odznaczenie prof.dra farm. W.J.Strażewicza*. Tamże 1949 nr 11-12 s. 519-520.

52 *Uroczyste pożegnanie zwłok prof. W.Strażewicza przez reprezentantów władz państwowych i samorządowych oraz przedstawicieli różnych Akademii Medycznych i pogrzeb na cmentarzu jezyckim w Poznaniu odbył się 9 VIII 1950 r. na koszt skarbu Państwa*. Tamże 1950 nr 8 s. 300-305, 335, nr 9 s. 363-364.